

Palas, Karel

[Závodský, Artur. Nad prózou Vojtěcha Martínka]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1960, vol. 9, iss. D7, pp. 254-255

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107812>

Access Date: 03. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

vení. Úváděn za svými vrstevníky, slouží Hálek za doplňující a dokreslující materiál k tomu, co vyslovili, a mnohdy výrazněji než on, jini.

Jeřábkova kniha je zpracována důkladně a seriózně. Je materiálově bohatě fundovaná, vyčerpává v úplnosti všechnu dostupnou literaturu předmětu a daleko překračuje meze dané Hálkovým dílem. Obraz vývoje, který nám předkládá, je zajímavý už proto, že je prodloužen až na práh devadesátých let, a umožňuje tak přehlednout téměř celé století. Ale jde o to, že Jeřábek mohl udělat víc než přehled, v němž jeho vlastní badatelský přínos nevyniká tak, jak by si zasloužil, neboť je rozptýlen mezi známé závěry a fakta už dříve zpracovaná. Zabírá velký časový úsek a toto extenzivní zaměření způsobuje, že mnohé může být řečeno jen obecně. Jeřábkova práce obsahuje víc, než kolik naznačuje její název, ale zároveň nespĺňuje zcela to, co názvem slibuje.

Milan Suchomel

Artur Závodský, Nad prózou Vojtěcha Martínka. (Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1960, Stran 112; 32 obrazových příloh.) Kulturní tvárnost Ostravska i přínos tohoto kraje do kultury celonárodní bývají v povědomí prostého čtenáře mimo tuto oblast spojovány tak silně se jménem Petra Bezruče, že ostatní literární projevy Ostravska stojí nejjednoduše ve stínu tohoto mimořádného zjevu moderní české poezie. Pozornost, prokazovaná Bezručovu dílu jak ze strany čtenářstva, tak od literárních badatelů, je pochopitelná a úměrná jeho významu; jde však o to, aby pro tohoto velkého básníka nebyly přehlíženy ostatní zjevy, které se podílely vydatnou měrou na vytváření kulturního dění na Ostravsku a jež přerostly význam úzce krajový. Mezi spisovateli tohoto druhu zaujímá čelné místo letos zesnulý zasloužilý umělec Vojtěch Martínek, „jeden ze zakladatelů a tvůrců novodobé kulturní tradice na Ostravsku“. Jemu je věnována tato práce A. Závodského.

Kniha se nezabývá všemi složkami Martínkova mnohostranného působení, nýbrž soustřeďuje se k oblasti ze spisovatelova díla z hlediska celonárodního nepochybně nejvýznamnější — k jeho próze. Látka je v knize rozčleněna do jedenácti kapitol. Úvodní část podává celkový obrys všech úseků Martínkovy činnosti. Druhá kapitola je věnována spisovatelovým raným pracím s venkovskou tematikou (jde o počáteční prózy, které vznikaly v období 1908—1923) a sleduje i jejich proměny v pozdějších vydáních a přepracováních. Třetí kapitola pojednává o jediné Martínkově práci cestopisné — cestopisu Z Litvy a o Litvě (1924, knižně 1926). Nejrozsáhlejší část celé knihy tvoří kapitola čtvrtá, v níž je věnována pozornost spisovatelově vrcholné próze — trilogii Černá země (1924—1931). Autor zde mimo jiné ukázal, v čem tkví neúspěch přepracování díla v posledních vydáních (opravuje tak některé starší soudy naší kritiky). K rozboru této kroniky zrodu a růstu novodobého Ostravska jsou přičleněny výklady o dvou knížkách Martínkových lyrických próz — Ostravské písní (1929) a Duši Ostravy (1931). Kapitola pátá si všímá dvou skladeb, které vznikly víceméně příležitostně (při práci na trilogii Černá země) a jež patří k Martínkovým dílům nejméně zdařilým: je to Povídka o Popelce (1926) s konvenčním námětem a neúspěšný pokus o humoristický román Žena a peníze (1928). Šestá kapitola obrací pozornost k jinému žánru, jemuž se Martínek prozaik věnoval v dvacátých a třicátých letech — k uměleckým pohádkám a historickým vyprávěním s tematikou vztahující se k Ostravsku. Následující kapitola připomíná Martínkově trvalý zájem o literární historii, který se projevoval v Martínkově činnosti badatelské i osvětové a jež se obrazil i v jeho tvorbě umělecké — v životopisném románě Zrádce národa (1936). Tímto dílem se Martínek přičlenil k řadě pokusů vymanit z jednostrannosti pohled na složitou a dlouhou jen ztracovanou postavu našich literárních a politických dějin, Karla Sabinu. Osmá kapitola práce je věnována románu Stavby rachotí (1939), který tematicky předchází trilogii Černá země. V souvislosti s výklady o tomto díle všímá si autor i Martínkovy tvorby fejetonistické. Devátá kapitola sleduje, jak se do spisovatelova díla promítá princip tradice a selství — jde hlavně o analýzu volné trilogie, již tvoří romány Kamenný řád (1942), Meze (1944) a Ožehlé haluze (1956). Kapitola desátá je věnována románovému zpracování tragikomických osudů maloměstského učitele z poslední třetiny minulého století (Trojí cesta Blažeje Potěšila z r. 1943), dále románů Jizva na tváři (z r. 1946), v němž spisovatel řeší na obraze rodinného rozvratu otázky viny a odplaty. K této části jsou přičleněny i výklady o třech povídkách ze samého konce Martínkova života. Poslední kapitola shrnuje závěry celé práce: upozorňuje na hlavní rysy Martínkova občanského profilu i uměleckého ustrojení — ukazuje, že základním znakem slovesné tvorby tohoto spisovatele je neustálý svár realismu s naturalismem, který se mu nepodařilo nikdy úplně přehkonat (to je patrné i z předchozího rozboru Martínkova díla) — a stručně určuje jeho místo v celkovém vývoji české umělecké prózy. Na závěr práce připojil autor bibliografii Martínkových prozaických děl a soupis hlavní literatury předmětu. Z obra-

zových příloh mají cenu některé dosud neznámé fotografie vztahující se přímo k umělcově osobě.

Studie A. Závodského je v odborné literatuře první knižní pokus o souhrnný pohled na rozsáhlé a členité prozaické dílo V. Martínka. Proto je pochopitelné, že se k dílu tohoto druhu nabízejí některé připomínky, jež ovšem mohou být i rázu diskusního.

První obtížný problém, se kterým se autor práce musel vyrovnat, je učení výkladů. Martínek se totiž nejednou po delším časovém odstupu vrací ke ztvárnění téže látky, stejně problematiky, jindy zase téměř současně pracuje na několika dílech značně různorodých. Při jednostranném uspořádání výkladů tedy hrozí nejedno úskalí. I když se pochopitelně nabízí několik řešení, postupuje autor správně tím, že kombinuje základní hledisko chronologické s aspektem tematickým.

Je třeba rovněž ocenit to, že Závodský přistupuje k Martínkovu dílu kriticky, to jest, že jeho práce nevyzněla jako pouhý hold spisovatelů v době dokončení studie ještě žijícímu. Uplatnění přísných měřítek kritických je nezbytné nutné zvláště proto, že jde o spisovatele regionálního. V těchto případech hrozí totiž nebezpečí, že průměr nebo dokonce podprůměr může být povyšován na hodnoty prvořadého významu.

Vzhledem k řadě dalších prací o Martínkovi, které vyznívaly často jen v nadšenou a nadnesenou glorifikaci veškeré spisovatelovy činnosti, je pochopitelné, že základní přístup Závodského k Martínkově próze je spíš literárně kritický než literárně-historický. Rozbor jednotlivých děl zatláčuje pak poněkud do pozadí úsilí o syntézu. V souvislosti s tím se však dostáváme k jinému problému práce. Spisovatelské dílo toho druhu, jako je Martínkovo, má-li být důkladně vyloženo a zhodnoceno, vyžaduje zvláště zevrubné konfrontace s kulturní tvářností regionu a zároveň s literárním kontextem celonárodním. Právě sledování vzájemného působení těchto sil pomáhá zjistit i objasnit v spisovatelově díle složky tradiční, spjaté s uměleckou praxí předchozích generací, a prvky nové, začleňující dílo do soudobého vývoje celonárodní literatury. Autora této práce snad vedly objektivní důvody (tj. fakt, že jádro výkladu v monografických pracích u nás se ještě v nedávné minulosti leckde utápělo v přemíře obecných a nejednou i obecně známých údajů) k tomu, že zřetel k širšímu literárnímu kontextu je utlučen. Tím se stává, že souvislosti Martínkova díla s celkovým vývojem české i světové prózy leckde jen konstatuje, neopírá je však o podrobnější srovnání (je to například připomínka o možném vztahu Martínkova cestopisu k cestopisným pracím K. Čapka, zmínka o souvislosti spisovatelových historických próz s knížkami lidového čtení apod.). Při tom by bylo možno v některých případech hledat srovnávací základ pro vývojové začlenění Martínkových próz i jinde, než je v práci naznačeno: mám na mysli spisovatelovy pohádky, jež je třeba uvádět do souvislosti nejen s Erbenem, Němcovou a s pracemi J. Polívky a V. Tilleho, ale i s Majerovou, Čapkem, Mahenem, Těsnohlídkem atd., tedy s naší rozsáhlou pohádkářskou tvorbou z dvacátých a třicátých let. Uvedený malý zřetel k širším dobovým souvislostem promítá se někdy i do výkladů o jazykové stránce Martínkových próz: tak například některé mluvnické změny v jazyce Černé země proti jazyku prvních umělcových próz bylo možno vysvětlit nejen spisovatelovou snahou zbavovat jazyk knižních prvků a přibližovat jej hovorovější podobě, ale i změnami v soudobé jazykové normě. Tento malý zřetel k širšímu kontextu způsobuje, že celkový výklad o Martínkovi působí dojmem izolovanosti.

Práce A. Závodského přes uvedené poznámky plní cíl, který si vytkla. V širší čtenářské obci, zvláště mimo oblast ostravskou, přispěje k hlubšímu poznání Martínkovy prózy (tomuto poslání napomáhají i podrobné výklady syžetů umělcových děl). Dalšímu zkoumání Martínkova díla ukázala pak přednosti i slabé stránky spisovatelovy tvorby, vysledovala zajímavé úpravy některých děl, přinesla mnoho materiálu (roztroušeného v korespondenci, drobných studiích a ve spisovatelových literárních konfesích) i některé podněty, což tvoří předpoklad pro budoucí monografii a zevrubné zhodnocení celého díla V. Martínka.

Karel Palas

Julius Fučík, Pokolení před Petrem. (Stati, články a pozůstalost z let 1938–1942. Díla Julia Fučíka sv. XI. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1958. Stran 264.) Nový svazek Díla Julia Fučíka, nazvaný charakteristicky (podle nejvýznamnější prózy této knihy) Pokolení před Petrem, obohacuje naše znalosti o Fučíkově žurnalistické, literární a literárně historické tvorbě hned v několika směru. Už pro čtenáře Fučíkovy Reportáže nemohlo být pochyb o tom, že v jejím autorovi odešel z české literatury nejenom skvělý a osobitý novinář, ale zároveň slovesný umělec, nadaný jasným citem pro analýzu lidského nitra, pro pochopení základních vztahů mezi jednotlivcem a kolektivem, pro postžení hybných sil společenského vývoje. Tímto uměním se vyznačují také Fučíkovy práce literárněhistorické: